

ΒΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΒΙΟΗΘΙΚΗ

Αλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου
Καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών

Βιοτεχνολογία και Βιοηθική

Γνωρίζουμε, ότι τα τελευταία χρόνια, μέ την πρόοδο της επιστημονικής έρευνας σέ θέματα γενετικών χειρισμών, σέ καινοτομίες πού άφορούν στήν άναπαραγωγή του άνθρώπου καθώς και στήν παράταση της ζωής, έχουν δημιουργηθεϊ τεράστια ήθικά προβλήματα, τά όποία άπαιτούν τόν έξ ύπαρχής έπαναπροσδιορισμό των πλαισίων μιās ιατρικής ήθικής και δεοντολογίας. Τόσο στόν έπιστημονικό κόσμο όσο και στόν χώρο των χριστιανικών Έκκλησιών και των θρησκευιών γενικότερα έπιχειρεϊται ή χάραξη κατευθύνσεων, οί όποιες θά εϊναι δυνατόν νά βοηθήσουν στήν άπάντηση των έγειρομένων έρωτημάτων και στήν επίλυση συγκεκριμένων πρακτικών αίτημάτων. Τό χώρο αυτό καλεϊται νά ύπηρετήσσει ή άποκαλούμενη Βιοηθική, ή όποία και θα άντιμετωπίσει τίς συνέπειες της άποκαλούμενης Βιολογικής Έπανάστασης¹.

Μία θεολογική άνάγνωση της βιολογικής έπανάστασης

Ίσως, ή άρχή της βιολογικής έπαναστάσεως νά έγινε τότε, όταν ή άνόργανη ύλη μετατράπηκε σέ όργανική και παρουσιάστηκαν οί πρώτοι ζώντες όργανισμοί, τά πρώτα έμβια όντα. Από εκείνο όμως τό σημείο, χαμένο στήν ιστορία του κόσμου, μέχρι τή συγκρότηση όλης αυτής της γνώσης πού άφορᾶ στά έμβια όντα σέ έπιστήμη, έχει παρέλθει πολύς χρόνος. Ασφαλώς, εάν αυτό τό πέραςμα στό όποιο άναφερθήκαμε ήταν κάτι τό έπαναστατικό μέ την έννοια του καινοφανούς πού άλλαξε τή φυσιογνωμία του πλανήτη, δέν ήταν όμως και έπιστημονικό, άποτέλεσμα, δηλαδή, μιās όρθολογικά διαχειριζόμενης και συστηματικά συσσωρευμένης γνώσης. Ήταν άπότομη ή σταδιακή άλλαγή μιās καταστάσεως μή όφειλομένης όμως σέ άνθρώπινη παρέμβαση και πιθανότατα νά όφειλόταν στίς συνθήκες του περιβάλλοντος. Τό «έπαναστατικό» στήν περίπτωση πού μᾶς άπασχολεί άπόψε, εϊναι ή δυνατότητα πού μᾶς δίνει ή άποκτηθεϊσα νέα γνώση νά παρεμβαίνουμε σέ ό,τι μέχρι ένα μεγάλο διάστημα της ιστορίας της άνθρωπότητας έθεωρεϊτο ως μη δυνατό νά δεχθεϊ άνθρώπινη παρέμβαση και μάλιστα

¹ Βλ. Α.Μ. Σταυροπούλου, Θάνατος και έσχατολογία. Μιά όρθόδοξη άποψη ζωής, Αθήνα 1992, σ.11.

σέ ὅ,τι μπορούσε νά ἔχει σχέση μέ αὐτό πού ὀνομάζουμε ζωή καί τούς νόμους πού τή διέπουν.

Ἡ ζωή εἶχε ἱερό χαρακτήρα, δέν ἀνήκε στή δικαιοδοσία τοῦ ἀνθρώπου νά ἐπεμβαίνει πάνω της. Αὐτό μάλιστα μπορεῖ καί νά ἀποτελέσει καί τό πρῶτο βιοηθικό δίλημμα πού προβλημάτισε τόν ἄνθρωπο καί ὡς πρόβλημα ἔπρεπε νά βρεῖ τή λύση του. Κατά πόσο δηλαδή ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά παρεμβαίνει, νά ἐπεμβαίνει σέ αὐτοῦ τοῦ τύπου τά δεδομένα. Ἄν ἔχει, δηλαδή, τό δικαίωμα γιά κάτι τέτοιο· καί ἄν νάί, τότε ποιός τοῦ τό παρέχει καί ποιός τοῦ τό ἀφαιρεῖ;

Ἐνα τέτοιο ἐρώτημα θέτει ἀσφαλῶς τό ζήτημα τῆς αὐτονομίας ἢ ἑτερονομίας τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν ἔννοια τῆς ὑπάρξεως κανόνων, πέραν ἐκείνων πού μπορεῖ νά θέσει ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος πρὸς ρύθμιση τῆς συμπεριφορᾶς του. Ὑπάρχει κάτι πού νά τοῦ ὑπαγορεύει τρόπους συγκεκριμένης διαγωγῆς πάνω στό βασικό ἐρώτημα νά κάνει αὐτό ἢ τό ἄλλο; Αὐτό τό κάτι θά μπορούσε νά ἦταν γιά παράδειγμα ἡ φύση μέ τή δική τῆς νομοτέλεια, πού θά ἦταν ἀδύνατον κάποιος νά τήν ὑπερβεῖ καί θά ὄφειλε «ὀμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν»; Ἡ θά ἦταν μία «ἀποκεκαλυμμένη» θεία βούληση ἐκπεφρασμένη σέ κανόνες πού θά ἔπρεπε νά τηρηθοῦν;

Ποιός ὅμως θά ἐγγυᾶτο γιά τήν αὐθεντικότητα αὐτῶν τῶν κανόνων; Ποιός θά μπορούσε νά ἀποτρέψει ἀπό μία αὐθαίρετη ἀντίληψη καί ἐρμηνεῖα κάποιων δεδομένων; Ποιά θά ἦταν ἡ Ἀρχή πού θά προστάτευε τά δεδομένα τῆς νέας γνώσης πού ἀποκτήθηκε καί συνεχῶς θά ἀποκτᾶται; Ποιές θά ἦταν οἱ προϋποθέσεις γιά τή σωστή διαχείριση αὐτῆς τῆς γνώσης πού ἀναφέρεται στήν ἴδια τή ζωή;

Βιοτεχνολογία και Βιοηθική

Ἀναγκαιότητα καί δυσκολίες ἑνός διαλόγου

Ὅπωςδήποτε πολλά εἶναι τά ζητήματα πού προκύπτουν ἢ μπορούν νά προκύψουν ἀπό τήν ἐνασχόλησή μας μέ τέτοιου εἴδους προβληματισμούς. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι δέν πρέπει νά τά ἀντιμετωπίσουμε μέ σύνεση. Μία ἀμφίδρομη ἢ πολύδρομη ἐπικοινωνία εἶναι ἀπαραίτητη γιά νά μπορέσει νά γίνει ἕνας σωστός διάλογος. Ἄν μιλάμε γιά τίς ἠθικές ὀψεις ἢ τίς ἐπιπτώσεις τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς βιοτεχνολογίας θά χρειαστεῖ νά μιλήσουμε καί γιά τήν Ἠθική τοῦ διαλόγου, τί σημαίνει καί πῶς τελικά ἐπιτυγχάνεται.

Σέ μία πληθυντική (πλουραλιστική) κοινωνία στήν ὁποία ζοῦμε εἶναι ἀνάγκη ν' ἀκουστεῖ ἡ φωνή ὄλων : τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Κοινωνίας, τῆς Ἠθικῆς, τοῦ Νόμου, τῆς Θρησκείας, τῆς Ἐκκλησίας. Δέν χρειάζεται ν' ἀντιπαρατεθοῦν σιωπηλή πλειοψηφία καί κραυγαλέες μειοψηφίες. Οὔτε πάλι νά ἐπικρατήσῃ ἡ ἰσχυρότερη φωνή ἐπειδή ἀκριβῶς φωνασκεῖ. Θά

πρέπει νά λάβουμε υπόψη καί σιωπές πού «ξεκουφαίνουν» (έκκωφαντικές), οί όποιες έγγράφονται σέ μιά μακρά παράδοση τοῦ τόπου στόν όποιο ζοῦμε. Τό ζητούμενο εἶναι ἡ χρυσή τομή πού θά ἐξασφαλίσει τήν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ἀλήθεια, μόνο πού ἡ στάση μας θά πρέπει νά εἶναι «ἀληθεύουσα ἐν ἀγάπῃ» (Ἐφεσίους δ'15), πρᾶγμα ὄχι τόσο ἀπλό καί εὐκολο.

Θά ὑποστηρίζαμε ὅτι μόνο μιά σύνολη ἀντιμετώπιση τῶν δυνατοτήτων καί τῶν δυσκολιῶν μπορεῖ νά ὀδηγήσει τήν ἀνθρωπότητα νά καρπωθεῖ τά ἐκπληκτικά ἀποτελέσματα τῆς ἔρευνας καί νά ἀποφύγει τούς κινδύνους πού ἐνδεχομένως μπορεῖ νά ἐπιφέρει ἡ ἐφαρμογή τους καί ἰδιαίτερα μέσω ἐνός ἐλεγχόμενου χειρισμοῦ τοῦ γενετικοῦ ὕλικου ἐκ μέρους τῆς Βιοτεχνολογίας.

Τά πλεονεκτήματα καί τά μειονεκτήματα δέν τά τοποθετοῦμε σέ επίπεδο τῶν συνεπειῶν στόν ἀνθρώπο καί μόνο, γιατί ἡ χρησιμοποίηση τῶν γνώσεων γύρω ἀπό τούς μηχανισμούς τῆς ζωῆς καί τά μυστικά τοῦ μικροκόσμου ἐπιτρέπουν ἐπεμβάσεις πού κατευθύνουν τίς λειτουργίες τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν καί ἐκμεταλλεύονται τά προϊόντα τους. Ὑπάρχει μιά συνεχῆς ἐπικοινωνία ὄλων τῶν μορφῶν ζωῆς, ἀπό τά βακτήρια μέχρι τόν ἀνθρώπο καί οί ἐπιπτώσεις της διαχέονται στόν σύμπαντα κόσμο. Γι' αὐτό καί ἡ εὐθύνη ὄλων αὐτῶν τῶν χειρισμῶν εἶναι μεγάλη.

Βιοηθική καί ἰατρική πράξη: θεολογική προσέγγιση

Προϋποθέσεις

Προσωπικά, θά ἤθελα νά τονίσω αὐτή τήν εὐθύνη σύμφωνα μέ τή θεολογική παράδοση πού ἐκπροσωπῶ, δηλαδή, τήν ὀρθόδοξη καί νά δηλώσω ὅτι όποιαδήποτε διατύπωση ἐκ μέρους τῆς Θεολογίας, τῆς Ἐκκλησίας, ξεκινᾷ ἀπό τό φιλόανθρωπο πνεῦμα πού τήν διακατέχει. Τήν ἐμπνέει ἕνας φιλόανθρωπος Θεός, "ὁ όποῖος εἶναι παρεμβατικός καί ἐξακολουθεῖ νά δρᾷ (καί) μετά τή δημιουργία τοῦ κόσμου· εἶναι ἕνας Θεός πού μᾶς μιλά, ἐμπνέει κείμενα καί ἔρχεται περιοδικά γιά νά μᾶς πει τί εἶναι καλό καί τί δέν εἶναι"².

Ἄν ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καί τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ σταθερά πού κατευθύνει τή σκέψη καί τή δράση της μέσα στόν κόσμο ("ἐν τῷ κόσμῳ), " οἱ ἀρχές καί τά κριτήρια της σφυρηλατοῦνται ὄχι "ἐκ τοῦ κόσμου" ἀλλά μέσα ἀπό τήν ἀνθρωπολογία της καί ἀπό τήν εἰκόνα πού ἡ διδασκαλία αὐτή ἔχει καί προτείνει γιά τόν ἀνθρώπο. Χωρίς νά ἀρνεῖται ἡ νά ἀποποιεῖται κατ' ἀρχήν ἀξίες καί ἠθική πού ὁ ἴδιος ὁ ἀνθρώπος

² Ὁ Ρεζίς Ντεμπρέ σέ συνέντευξή του πού δημοσιεύτηκε στήν "Καθημερινή" τῆς Κυριακῆς τῆς 2 Δεκεμβρίου 2001, Τέχνες καί Γράμματα σ.1.

οικοδομῆ ἀπό μόνος του, δέν δέχεται τήν πλήρη αὐτονομία του σάν ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος νά εἶναι αὐτο-δημιουργητός καί στήν κατασκευή του (βίος) καί στούς νόμους τῆς συμπεριφορᾶς του (πολιτεία).

Ἀπό τήν ἄλλη ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δρᾷ μέσα στήν ἱστορία καί ἀντιμετωπίζει ἐκάστοτε τό ἱστορικῶς γίγνεσθαι. Δέν εἶναι ἀλήθεια ὅτι "οὐδέν καινόν ὑπό τόν ἥλιον". Συμβαίνουν πολλά καινούργια πράγματα πού ὀφείλουμε νά τά ἀντιλαμβανόμαστε καί νά τά ἀντικρύζουμε μέ νέα ὀπτική. Ἡ γνώση πού ἔχουμε γιά τήν δομή τοῦ κόσμου, μεγακόσμου ἢ μικροκόσμου, αὐξάνει. Ἡ νέα γνώση μᾶς ὑποχρεώνει νά δοῦμε διαφορετικά τόν κόσμο καί τόν ἑαυτό μας ἀλλά καί τίς δυνατότητες πού προσφέρονται. Δέν πορευόμαστε μέ κατακτήσεις "ἅπαξ διά παντός" ἀλλά μέ διαδοχικές προσεγγίσεις. Μπορεῖ οἱ ἀρχές νά παραμένουν ἐν ἰσχύϊ ἀλλά κάθε φορά εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά κάνουμε μιάν ἀρχή. Ὅχι τόσο γιά νά ἐκλογικεύσουμε τά νέα δεδομένα πού διατυπωμένα ὡς πληροφορίες στοιχειοθετοῦν τή γνώση πού μπορεῖ νά τύχει ἐφαρμογῶν, καί ὡς τεχνολογικό προϊόν νά μπορεῖ νά διατίθεται στήν ἀγορά καλύπτοντας πραγματικές ἢ πλασματικές ἀνάγκες. Δέν εἶναι ἐκεῖ τό θέμα, νά βροῦμε, δηλαδή, μία λογική ἢ λογικοφανή βάση στή βάση τῶν δεδομένων μας ὥστε ν' ἀνταποκριθοῦν στίς ἀρχές μας. Ἡ προσπάθειά μας ἔγκειται στό νά ξεφύγουμε ἀπό μία μη δημιουργική ἀντιμετώπιση μιᾶς καταστάσεως, ἑνός γεγονότος. Αὐτή θά συνίστατο σέ μία ἀβασάνιστη ἐξέταση τῶν δεδομένων (τῆς στιγμῆς), σέ στερεοτυπική ἐπανάληψη καί ἐφαρμογή κάποιων ἀρχῶν, ἐνστικτώδη ἐφαρμογή προκατασκευασμένων λύσεων, εὐκαίρως - ἀκαίρως, μή ἀντίληψη τοῦ εὐπρόσδεκτου καιροῦ εἰς σωτηρίαν (Β' Κορινθίους στ' 2), τοῦ ἐπι-καιροῦ. Πολλές φορές μία τέτοια στάση ἀπαντᾶται καί ὡς ὀκνηρία ἀνευρέσεως λύσεως.

Ἀρχές ὀρθόδοξης ἀνθρωπολογίας

Μ' αὐτές μας τίς σκέψεις θέσαμε κατά κάποιο τρόπο τίς προϋποθέσεις ἀντιμετώπισεως τῶν ἀρχῶν τῆς ὀρθόδοξης ἀνθρωπολογίας τίς σχετικές μέ τά ζητήματα πού μᾶς ἀπασχολοῦν καί πού εἶναι οἱ ἀκόλουθες.

- Ὁ Θεός εἶναι (γενικά) δημιουργός καί χορηγός τῆς ζωῆς, καί τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.
- Ὁ ἄνθρωπος συμμετέχει καί συνεργεῖ στή δημιουργία ἐνεργοποιώντας τό "κατ' εἰκόνα" καί μέ τήν τεκνογονία (βλ. Κλήμεντα Ἀλεξανδρέα).
- Ἡ τεκνογονία στόν ἄνθρωπο εἶναι χαρισματική λειτουργία. Ὁ ἄνθρωπος, δημιουργημένος κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἔχει προορισμό νά γίνεῖ Θεός κατά Χάριν, νά ἐνεργοποιήσῃ τό κατ' εἰκόνα σέ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ. Ἡ τεκνογονία, δηλαδή, δέν εἶναι μόνο μία

βιολογική αναπαραγωγή, ένας άπλός πολλαπλασιασμός του είδους (πράγμα πολύ σπουδαίο και σημαντικό κι αυτό). Η τεκνογονία σκοπεύει δυναμικά στην υιοθεσία του ανθρώπου από τον Θεό.

- Σέ περίπτωση αδυναμίας του ανθρώπου να τεκνοποιήσει, έχουμε πολλές φορές προσφυγή στον Θεό για να θεραπεύσει αυτή την έλλειψη. Έτσι έχουμε τεκνοποιία από στείρα ζεύγη μέ την επέμβαση της Χάρης του Θεού.
- Παρ' όλη την ιδιαίτερη αγάπη και μέριμνα του Θεού για τό γάμο των ανθρώπων, την οικογένεια και τά παιδιά φανερώνεται στην αγία Γραφή και ιδιαίτερα στην Καινή Διαθήκη μιά υπέρβαση των φυσικών οικογενειακών δεσμών εν όψει της Βασιλείας του Θεού. Ο Χριστός αναφέρεται επανειλημμένως στή δημιουργία της νέας οικογένειας, πού έχει τον Θεό ως Πατέρα και μέλη της όσους ποιούν τό θέλημά Του³.

Αλλά και ως προς τά θέματα της υγείας και της αρρώστειας, της παθολογίας και της θεραπείας το παράδειγμα του Χριστού υποστασιάζει την όλη αντίληψη της Έκκλησίας γι' αυτά. Για τή δράση του Ίησού είναι χαρακτηριστική ή φράση του ευαγγελιστού Ματθαίου (δ', 23-24) : "Και περιῆγεν όλην τήν Γαλιλαίαν ό Ίησους διδάσκων ... και κηρύσσων τό ευαγγέλιον της βασιλείας και θεραπεύων ...".

Εδώ φανερώνεται ή θεολογική θεμελίωση γενικώς της στάσεως έναντι των ασθενών. Αν μάλιστα τό θεολογικό δέν τό εκλάβουμε ως επίθετο, ως επιθετικό προσδιορισμό της θεμελίωσης και τό εκλάβουμε ως ουσιαστικό μέ κεφαλαίο Θ, Θεο-Λογική, έχουμε να κάνουμε μέ μιά Λογική του Θεού, μέ τό σκεπτικό του Θεού πού αναφέρεται στην περιγραφή, αντιμετώπιση και υπέρβαση τέτοιων καταστάσεων. Η θεραπεία τίθεται σ' ένα συνολικό πλαίσιο και όχι αποσπασματικά ή κατακερματισμένα, όπως συνήθως τίθεται από μιά Άνθρωπο-Λογική, τή Λογική του ανθρώπου. Στην περίπτωση της Θεο-Λογικής ή θεμελίωση συντελείται πάνω στον μόνον θεμέλιον πού μπορεί να θεμελιώσει κάθε οικοδόμηση. "Θεμέλιον γάρ άλλον ουδείς δύναται θείναι παρά τό κείμενον, ός έστιν Ίησους Χριστός" (Α' Κορ. γ' 11). Ο Χριστός "διήλθεν ευεργετών και ιώμενος" (Πράξεις ι', 38) και θεμελιώνει ό ίδιος κάθε πράξη προς αυτή την κατεύθυνση. Ο λόγος του ήταν εμπρακτος αλλά και ή πράξη του ήταν στην κυριολεξία έλλογική. Όχι μόνο γιατί είχε λόγους για να ενεργήσει έτσι, αλλά

³ Θα μπορούσαμε σ' αυτό τό σημείο να συμφωνήσουμε μέ τή διατύπωση του Ρεζίς Ντεμπρέ ότι "ό χριστιανισμός έπινει μιά γενεαλογία χωρίς γενετική : έσύ ως άτομο, είσαι αυτός πού θα έπιλέξεις τήν πίστη σου και θα τή ζήσεις" (θ.π.π. σ.1).

γιατί υπαγορευόταν και υποστασιαζόταν από τον ίδιο τό Λόγο του Θεού.

Δέν έχει κανείς παρά να διατρέξει τά ευαγγέλια για να διαπιστώσει του λόγου τό αληθές. Ο Ίησοῦς αισθανόταν μιάν απέραντη στοργή γι' αυτούς πού βασανίζονταν, είτε αυτοί ἦσαν δαιμονιζόμενοι, είτε "κακῶς ἔχοντες" (ἀσθενεῖς). Καί τό βράδυ πού ἀκολούθησε τή θεραπεία τῆς πεθερᾶς του Πέτρου "πάντας τούς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσε", για να ἐκπληρωθεῖ ἐκεῖνο πού ἐλέχθη διά του Ἑσαΐα του προφήτου "αὐτός τās ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καί τās νόσους ἐβάστασε"(Ματθ. η' 16-17).

Πόσο, ὅμως, μᾶς βοηθοῦν οἱ γενικές αὐτές ἀνθρωπολογικές θεωρήσεις να πλησιάσουμε τόν συγκεκριμένο ἄνθρωπο, ἐρευνητή ἢ πάσχοντα, πού ἔρχεται ἐνώπιόν μας μέ συγκεκριμένα αἰτήματα ὑπερβάσεως τῶν ὁποίωνδήποτε δυσκολιῶν του καί ἀπαιτεῖ ἀπό ἐμᾶς διεξόδους στά προβλήματά του; Τί δυνατότητες διαθέτουμε ἀπό πλευρᾶς ἠθικῆς παραδόσεως, ὥστε να ἀνταποκριθοῦμε στό ἐρώτημά του καί να δώσουμε ἀπάντηση; Αὐτό βέβαια δέν θά μπορέσει να γίνει ἢ δέν πρέπει να γίνει χωρίς κάποιες προϋποθέσεις :

Από τή μία πλευρά δέν μποροῦμε να δώσουμε τήν ἐντύπωση ὅτι ἤδη κατέχουμε τίς ἀπαντήσεις σέ αὐτά τά καινούρια ἐρωτήματα καί ὅτι ἔχουμε τό μονοπώλιο τῶν λύσεων. Εἶναι ἀσφαλῶς ἀναγκαῖος ὁ εἰλικρινῆς καί ἀνοιχτός διάλογος ἀνάμεσα σέ ἐρευνητές, γιατρούς, νομικούς, θεολόγους καί ἐκκλησιαστικούς ὑπευθύνους.

Από τήν ἄλλη πλευρά ἐπιβάλλεται ὁπωσδήποτε ἐξαιρετική σύνεση καί διάκριση εὐθύς ὡς ἀγγίζουμε τόν ἄνθρωπο στίς πρῶτες - πρῶτες ἀρχές του καί ἐπιθυμίες του.

Ποίος θά μᾶς ἐγγυηθεῖ ὡς πρός τίς βιολογικές καί ψυχολογικές συνέπειες τῆς ἐπεμβάσεώς μας καί ποίος θά ἐξασφαλίσει τή σωματική καί ψυχική υἰγεία παιδιῶν καί γονέων; Νά κάτι στό ὁποῖο ὀφείλουμε να εἴμεθα πολύ προσεκτικοί.

Νά γιατί ἐκτός ἀπό τό ἐνδιαφέρον πού ὅπως εἶδαμε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐπιδεικνύει πρός τίς ἐξελίξεις ἀνησυχεῖ ἀναφορικά μέ τίς παρεμβάσεις τῆς νέας τεχνολογίας στό χῶρο τῆς ἀναπαραγωγῆς ἢ καί τῆς θεραπείας καί αὐτό για λόγους πού ἔχουν ἄμεση ἢ ἔμμεση σχέση μέ ἀρχές τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας.

Πέραν ὅμως ἀπό τίς διαπιστώσεις, ἕνα πάντως εἶναι γεγονός, ὅτι βρισκόμαστε μπροστά σέ νέες ἐπιστημονικές δυνατότητες τῆς βιολογίας καί τῆς ἰατρικῆς, οἱ ὁποῖες ἀσφαλῶς ἔχουν ὡς ἐπακόλουθο ὀρισμένα νέα προβλήματα, ἀλλά καί προσφέρουν νέες λύσεις σέ χρόνιες ἢ προσωρινές δυσκολίες τόσο τῶν ἀρρώστων ὅσο καί τῶν ἐπιστημόνων ἐρευνητῶν πού ἐπιθυμοῦν τή βελτίωση θεραπειῶν. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὅπως καί ἄλλοι πνευματικοί θεσμοί καλοῦνται τά τελευταῖα χρόνια να γνωμοδοτήσουν πάνω σέ

ζητήματα πού προέκυψαν από την ανάπτυξη τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καί ἰδιαίτερα τῆς Βιολογίας, τῆς Βιοϊατρικῆς καί τῆς Βιοτεχνολογίας. Πολλά ἀπό αὐτά τά ζητήματα μέ τό νέο τρόπο πού παρουσιάζονται ἀπαιτοῦν λύσεις πού ἤ μέχρι τώρα πρακτική δέν εἶχε ἀντιμετωπίσει. Καλεῖται, λοιπόν, ἡ Ἐκκλησία νά δώσει ἀπαντήσεις χωρίς πάντα νά ἔχει συγκεκριμένα ἐρείσματα πάνω στά ὁποῖα θά στηριχθεῖ γιά τίς ἀπαντήσεις της. Ἐρείσματα, δηλαδή, πού νά ξεκινοῦν, ἀπό τήν Ἁγία Γραφή, τήν ἱερά Παράδοση καί τίς κανονικές ἀποφάσεις τῶν Συνόδων της. Ἡ Ἐκκλησία, ὅμως καλεῖται νά δώσει ἀπαντήσεις προκαλούμενη εἴτε ἀπό ἐρωτήματα μεμονωμένων πιστῶν εἴτε ἀπό τήν πολιτεία ἢ ὁποῖα θέλει νά νομοθετήσῃ ἐπ' αὐτῶν εἴτε ἀπό τήν ἐπιστημονική κοινότητα πού οἱ νέες ἀνακαλύψεις τήν ὠθοῦν στίς ἐφαρμογές τους. Ἡ Ἐκκλησία, ὅμως, δέν ἔχει δικαίωμα ἐφ' ὅσον τῆς τό ζητοῦν ἢ ἐφ' ὅσον διαπιστώνει μία δυσκολία νά μή προστρέξει μέ εὐήκοον οὐς στήν κραυγή τοῦ κόσμου ὅσο σιγανή κι ἂν εἶναι αὐτή καί νά ἀκροασθεῖ καί "κραυγές καί ψιθύρους".

Ἔτσι ὅπως εἶναι τά πράγματα εἶναι καιρός νά ἐπιχειρήσουμε νά δώσουμε ἐπιλεκτικά κάποιες ἀπαντήσεις σέ διάχυτα ἢ καί συγκεκριμένα ἐρωτήματα πού τέθηκαν⁴.

Ἐρωτήματα καί ἀπαντήσεις

Θά χρησιμοποιήσουμε ἀνθρώπινα ἀρχέγονα ἐμβρυϊκά κύτταρα γιά ἀνάπτυξη ἰστῶν καί ὀργάνων; Πηγές τέτοιων ἀδιαφοροποιήτων (ὀλοδυνάμων – totipotent ἢ πολυδυνάμων - pluripotent) ἐμβρυϊκῶν κυττάρων, δηλαδή κυττάρων χρόνου ζωῆς λίγων ἡμερῶν μετά τή γονιμοποίηση τοῦ ὠαρίου, εἶναι τά ἀνθρώπινα ἔμβρυα πού προέρχονται εἴτε α) ἀπό αὐτόματες ἀποβολές, εἴτε β) ἀπό γονιμοποιημένα ὠάρια ἐξωσωματικῶν γονιμοποιήσεων πού δέν

⁴ Ὅφειλω νά ὁμολογήσω στό σημεῖο αὐτό πόσο βοηθητική καί πολύτιμη γιά μία βαθύτερη γνώση τῆς νέας πραγματικότητος πού προωθείται μέ τήν πρόοδο τῶν ἐπιστημῶν ἦταν καί εἶναι ἡ συμμετοχή μου στήν Ἐπιτροπή Βιοηθικῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἀνάπτυξης. Δέν εἶναι πάντοτε εὐκόλο ἐκπροσωπῶν τήν Ὁρθόδοξη Θεολογία νά τοποθετεῖσαι σέ θέματα πού "προτρέχουν" μή ἔχοντας πάντοτε κάτι "ἀνάλογον" γιά νά στηριχτεῖς. Γιά κείμενα πού ἐκπόνησα στό πλαίσιο τῆς Ἐπιτροπῆς συνεργάστηκα μέ τόν Θεολόγο καί βιολόγο πανοσιολογιάτο ἀρχιμανδρίτη π. Δημήτριο Καλημέρη, διδάκτορα Γενετικῆς τοῦ Γεωπονικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Φρόντισα ἐπίσης μέ τήν ἀρωγή τῆς Γραμματέως τοῦ Τομέα Χριστιανικῆς Λατρείας, Ἀγωγῆς καί Διαποιμάνσεως τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἀριάδνης Σαραντουλάκου Μ.Α. Θεολογίας νά ἐντοπίσουμε καί νά σχολιάσουμε "Ἀναφορές τοῦ θεολογικοῦ καί ἐκκλησιαστικοῦ τύπου σέ θέματα Βιοηθικῆς" πού συγκεντρώνονται στό Ἐρευνητικό Ἀρχεῖο τοῦ Τομέα. Ἐκδόθηκαν σέ ἰδιαίτερο τεῦχος ἀπό τήν Ἐπιτροπή Βιοηθικῆς τόν Μάιο τοῦ 2001 (19 σ.).

έμφυτευτήκαν σέ μήτρα γυναίκας είτε γ) από κλωνοποίηση σωματικῶν κυττάρων ἐνηλίκων (δηλ. θεραπευτική κλωνοποίηση).

Τά ζήτήματα πού τίθενται ἐδῶ εἶναι δύο:

1. Ἄν κατ' ἀρχήν ἐπιτρέπεται, ἀκόμη κι ὅταν ὑπάρχει ἡ τεχνική δυνατότητα γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς υγείας του, νά καταστει ὁ ἄνθρωπος "ἀποθήκη ἀνταλλακτικῶν" μέ τόν ἀναφερθέντα τρόπο ἀναπτύξεως ἰστών καί ὀργάνων. Καί ἐάν ἡ ἐπιστήμη δέν θά μποροῦσε ἴσως νά στραφεῖ σέ ἄλλη κατεύθυνση, σέ τεχνητά δηλαδή ὄργανα⁵. Βέβαια ἐδῶ θά μποροῦσε νά ἀνοιχτεῖ πολύ μεγάλη συζήτηση ὡς πρός τό "ἀνοιχτό" θέμα τῶν μεταμοσχεύσεων⁶.

Ἐάν ἡ ἀπάντησή μας εἶναι καταφατική, ὅτι ναι, δεχόμαστε τέτοιου τύπου ἀνάπτυξη ἰστών καί ὀργάνων, ὀφείλουμε νά εἴμαστε ἐπιφυλακτικοί καί ὑπό τήν προϋπόθεση ὅτι δέν θά ὑπάρξει μεταφορά νέων γονιδίων. Δηλαδή θά μπορούσαμε νά ἀποδεχθοῦμε τήν ὀργανογένεση ἀπό ἀρχέγονα ἐμβρυϊκά κύτταρα ἀλλά ὄχι τή βελτίωση τῶν ὀργάνων πού θά προκύψουν μέσῳ μεταφορᾶς γονιδίων. Καί αὐτό ὄχι μόνο ἀπό ἄλλο εἶδος ἀλλά ἴσως καί ἀπό ἄνθρωπο σέ ἄνθρωπο. Ἐδῶ, θά ἔπρεπε νά στοχαστοῦμε γιά τό τί σημαίνει γενετική ταυτότητα καί ἂν αὐτή προσδίδει τή διάσταση τῆς μοναδικότητας πού στοιχειοθετεῖ τή διαφορότητα καί ἑτερότητα στόν ἄνθρωπο⁷.

2. Τό δευτέρο ζήτημα τίθεται σέ σχέση μέ τό ἐάν ἡ λήψη αὐτῶν τῶν ἐμβρυϊκῶν κυττάρων γιά τήν ἔρευνα προϋποθέτει ἢ ὀδηγεῖ στή θανάτωση ζωντανῶν ἐμβρύων καί ποιᾶ μπορεῖ νά εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ "ἐν ζωῇ ἐμβρύου". Δέν θίγω τό ζήτημα τῶν "αὐτομάτων ἀποβολῶν" γιάτί περιλαμβάνεται στό πρῶτο ἐρώτημα "ἂν κατ' ἀρχήν ἐπιτρέπεται ... (βλ. προηγούμενη παράγραφο). Κυρίως ἀναφέρεται στό ζήτημα τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποιήσεως καί ἀφορᾶ σέ γονιμοποιημένα ὠάρια πού ἐπιτυγχάνονται μέ αὐτή τή διαδικασία, τά ὁποῖα μπορεῖ νά εἶναι ἡ πηγὴ ἀρχεγόνων ἐμβρυϊκῶν κυττάρων. Θά χρησιμοποιήσουμε, λοιπόν,

⁵ Ὁ πρωτοπρεσβύτερος π. Γεώργιος Μεταλληνός, Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν εἶχε ἐκφρασθεῖ σέ ἄρθρο του μέ τίτλο, Ἐλπίδες στή "βιοηθική" ("Καθημερινή" 26 Ὀκτωβρίου 1997) μέ τόν ἀκόλουθο τρόπο : " Ἡ ἀνάγκη ἐξεύρεσης "ἀνταλλακτικῶν" γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς υγείας δέν σημαίνει ὅτι μπορεῖ νά εὐτελιστεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἐκλαμβανόμενος ὡς ἀπλή "σάρκα" καί καθιστάμενος "ἀποθήκη ἀνταλλακτικῶν". Ἴσως θά μποροῦσε νά στραφεῖ ἡ ἐπιστήμη σέ ἄλλη κατεύθυνση, σέ τεχνητά, δηλαδή, ὄργανα. Διαβλέπω ἔκπτωση τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου".

⁶ Βλ. Α.Μ. Σταυροπούλου, Ἐπιταγές τῆς ὀρθοδόξου ἠθικῆς πού ἀφοροῦν στίς μεταμοσχεύσεις καί στά ξένα μοσχεύματα. Τό κείμενο θά συμπεριληφθεῖ στά γαλλικά στόν τρίτο τόμο τῆς σειρᾶς "Regard ethique" τῶν Ἐκδόσεων τοῦ συμβουλίου τῆς εὐρώπης ἀφιερωμένο στίς μεταμοσχεύσεις.

⁷ Βλ. ἄρθρο τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Περγάμου κ. Ἰωάννη (Ζηζιούλα), Τό πρόσωπο καί οἱ γενετικές παρεμβάσεις, στό περ. "Ἰνδικτος", τεῦχος 14, Ἰουνίου 2001, σ. 67,68.

άνθρώπινα έμβρυα ήλικίας μικρότερης τών 14 ήμερών από τής συλλήψεως - γι' αυτό τό χρονικό διάστημα γίνεται λόγος - για τή βελτίωση τής in vitro γονιμοποίησης και για λήψη άρχεγόνων έμβρυϊκών κυττάρων;

Η στάση μας είναι άρνητική, παρά τούς θετικούς στόχους πού μπορεί νά προβάλλονται διότι ή Θεολογία ύποστηρίζει τήν "έξ άκρας συλλήψεως" άνθρωπογένεση. Ο ήμερολογιακός διαχωρισμός τής έμβρυογένεσης δέν επιδέχεται ποιοτικές διαφοροποιήσεις για τήν κατάσταση του έμβρύου και πειραματισμό βάσει μιās τέτοιας διακρίσεως.

Η "έξ άκρας συλλήψεως" θέση τής Θεολογίας δέν είναι πλέον μία μόνον θεωρητική άποψη τών πατέρων τής Έκκλησίας ή μία διανοητική κατασκευή φιλοσοφικού και μεταφυσικού τύπου αλλά σήμερα διαθέτει τήν έμπειρική συνηγορία τής σύγχρονης γενετικής και άναπτυξιακής Βιολογίας.

Στήν έμβρυογένεση ύπάρχει αύστηρό γενετικό πρόγραμμα μέ ιεραρχική δομή (γενετικά δίκτυα ή κυκλώματα) και δέν ύπάρχουν χρονικά σημεία στά όποια μπορεί νά διακοπεί τό γενετικό πρόγραμμα.

Η πρό τών δεκατεσσάρων ήμερών χρήση έμβρύων στηρίζεται σέ μορφολογικά κριτήρια και άγνοεί τήν άπόλυτη συνέχεια και συνέπεια του γενετικού προγραμματισμού.

Νά σημειωθεί ότι ή πεποίθηση για τήν έξ άκρας συλλήψεως άνθρωπογένεση διαμορφώνει άποφασιστικά και τή ζωή τής Έκκλησίας, ή όποία θεσπίζει έορτολογικούς κύκλους μέ άφετηρία τόν έορτασμό τής σύλληψης ιερών προσώπων (τής Παναγίας 9 Δεκεμβρίου, του Ιωάννου του Προδρόμου 23 Σεπτεμβρίου και του Χριστού 25 Μαρτίου).

Ός προς τήν έξωσωματική γονιμοποίηση, ή βασική αντίρρηση για τή μέθοδο άφορα στά λεγόμενα "έπιπλέον έμβρυα"⁸.

Έπιφυλακτική έως και άρνητική θά είναι και ή στάση μας ως προς τήν :

Άνάπτυξη άρχεγόνων έμβρυϊκών κυττάρων από κλωνοποίηση σωματικών κυττάρων για άνάπτυξη ιστών και όργάνων.

Έπιφυλακτική γιατί παρ' όλες τής ευεργετικές συνέπειες ή πρόοδος τής έρευνας σ' αυτόν τόν τομέα βελτιώνει τήν εξέλιξη του θέματος "Κλωνοποίηση του ανθρώπινου όργανισμού μέσω ενήλικου σωματικού κυττάρου", στό όποιο και ή έπιστημονική κοινότητα γενικώς αλλά και ή θεολογική μας άποψη τοποθετείται άρνητικά. Καί όπως έκφράζεται ό Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ιωάννης (νύν Πρόεδρος

⁸ Θεωρώ θεμελιώδη τόν προβληματισμό ως προς αυτό τό σημείο του π. Ιωάννου Μπρέκ σέ άρθρο του μέ τίτλο, Βιοηθικά διλήμματα και Όρθοδοξία, στό περ. "Σύναξη" τεύχος 68, Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου 1998, σ. 10 -11.

τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν) στό σημαντικό του ἄρθρο "Τό πρόσωπο καί οἱ γενετικές παρεμβάσεις" : "Τό πρόβλημα τῆς κλωνοποίησης ἔγκειται στό ὅτι δέν συνιστᾶ παρέμβαση στή διαφορά τῶν εἰδῶν ἀλλά ἀνατροπή στή διαφορότητα καί ἑτερότητα ἐντός τοῦ ἴδιου εἴδους", πρῶγμα πού συνιστᾶ δημιουργική παρέμβαση ὑποκατάστασεως τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ⁹.

Συνεπῶς, μέ τήν ἔρευνα τοῦ θέματος πού συζητᾶμε βρισκόμαστε στά πρῶτα στάδια τῆς κλωνοποίησης τοῦ ἀνθρώπου. Πρόκειται, λοιπόν, γιά μία νέα "Γένεση", γιά τήν "ὄγδοη ἡμέρα τῆς δημιουργίας"; Μήπως θά ἀντιτάξουμε Γένεση καί Γενετική¹⁰;

Ἀρνητική ἦταν ἐπ' αὐτοῦ καί ἡ ἀπάντηση τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέ Δελτίον Τύπου πού ἐξέδωκε στίς 25 Ἰανουαρίου 2001 σχετικά μέ τήν ἀπόφαση τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων στήν μεγάλη Βρετανία νά ἐγκρίνει Νομοσχέδιο πού ἐπιτρέπει τήν κλωνοποίηση ἀνθρώπινου ἐμβρυϊκοῦ ἰστοῦ γιά θεραπευτικούς σκοπούς. Ὑπενθύμισε τοποθέτησή της ἀπό τίς 17 Αὐγούστου τοῦ 2000 σέ ἀπόφαση τῆς Βρετανικῆς Κυβερνήσεως νά ἐπιτρέψει τά πειράματα ἐπί ἀνθρωπίνων ἐμβρυονικῶν κυττάρων πού προέρχονται ἀπό κλωνοποίηση τύπου Ντόλυ. Ἐγραφε τότε :

α) Ἡ Ἐκκλησία μας ἐκφράζει τήν κατηγορηματική ἀντίθεσή της στήν διεξαγωγή πειραμάτων σέ ἀνθρώπινα ἐμβρυονικά κύτταρα. Αὐτό πού ἔτσι ὀνομάζεται ἐξυπνοεῖ τήν καταστροφή ὄχι ἐμβρυονικῶν κυττάρων, ἀλλά ἀνθρωπίνων ἐμβρύων.

β) Ἡ ἀποψη ὅτι τό ἀνθρώπινο πρόσωπο ἀρχίζει νά διαμορφώνεται ἀπό τήν 14η μέρα τῆς συλλήψεως δίνει μέν ἄλλοθι στούς Βρεττανούς ἐπιστήμονες, ἀλλά ἔχοντας σχολαστική προέλευση καί ὄχι ἐπιστημονική βάση ἀποτελεῖ ὑποκειμενική πίστη καί αὐθαίρετη δοξασία. Ἡ Ἐκκλησία καί ἡ χριστιανική συνείδηση δέχονται τόν ἀνθρώπο ὡς πρόσωπο μέ αἰώνια καί ἀθάνατη προοπτική ἀπό τήν στιγμή τῆς συλλήψεώς του.

Ἡ ἀνακοίνωση τῆς Ἱ. Συνόδου κατέληγε σχολιάζοντας δήλωση τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς Ὑγείας Λίαμ Ντόναλτσον ὅτι "τά ὀφέλη γιά τήν ἀνθρωπότητα εἶναι τέτοια πού ξεπερνοῦν ὅποιους ἠθικούς ἐνδοιασμούς": Ἡ Ἐκκλησία ἀπαντᾷ ὅτι "Οἱ ἠθικές ἀναστολές, ὁμως, εἶναι τέτοιες πού ξεπερνοῦν κάθε "ὄφελος" γιά τήν ἀνθρωπότητα". Ἡ ἀνακοίνωση τῆς Ἱ. Συνόδου ὑπενθύμιζε στήν ἀρχή ὅτι ἡ σχετική συζήτηση "ἐπανεφέρε τήν ἀνάγκη νά τονισθεῖ ὅτι τό ἠθικό κριτήριό εἶναι ἀνυπέρβλητα ἀνώτερο ἀπό τό ὅποιο ἐπιστημονικό ἐπίτευγμα".

⁹ Ὁ.π.π. σ. 68, 67.

¹⁰ Σταμάτης Αλαχιώτης, Ἡ βιοηθική κρίση, στό περ. "Ἰνδικτος" ὁ.π.π. σ. 35.

Τούτο, βέβαια, δέν αναιρεί καί τήν απαίτηση "ή ὀρθή ἠθική κρίση νά χρειάζεται καί σωστή ἐπιστημονική ὑποδομή"¹¹.

Δέν πρόκειται γιά φραστικούς διαξιφισμούς ἀντιθέτων παρατάξεων. Ἐκεῖνο πού χρειάζεται εἶναι νά ἀπαργυπνοῦμε. Νά ἀγωνιζόμαστε γιά τή νέα γνώση χωρίς βιασύνη. Νά περισσέψει ἡ ὑπομονή γιατί ὅπως στά πνευματικά θέματα ἰσχύει τό "ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσεσθε τάς ψυχάς ὑμῶν" (Λουκᾶ κα' 19), τό ἴδιο μπορεῖ νά ἰσχύσει καί στά ἐπιστημονικά. Ἡ ἐπιστημονική πορεία δέν χρειάζεται "νά περνάει μέ κόκκινο" γιά νά σώσει δηθεν τόν ἀσθενή καί νά προκαλεῖ συγκρούσεις καί τελικά νά τόν πεθαίνει. Εἶναι στοιχειώδης ἡ τήρηση κανόνων ἀσφαλείας καί ἡ προσοχή στά σήματα πορείας.

Ἀναφέρω ἐνδεικτικά τήν εἶδηση πού δημοσιεύτηκε στίς ἐφημερίδες γιά "κλωνοποίηση χωρίς καταστροφή τῶν ἐμβρύων"¹². Μπορεῖ, λοιπόν, νά ἐγκαταλειφθεῖ ὁ πειραματισμός σέ βλαστοκύτταρα πού εἶχαν ἀφαιρεθεῖ ἀπό τά ἔμβρυα στά πρῶτα στάδια τῆς ἐξέλιξης τους γιά νά χρησιμοποιηθοῦν ὥστε νά δημιουργήσουν ἰστούς καί ὄργανα πού θά μπορούσαν νά ἀντικαταστήσουν ὅσα εἶχαν ὑποστῆ βλάβες. Ἀμερικανοί ἐρευνητές ἐντόπισαν στούς ἐνήλικες ἕναν τύπο βλαστοκυττάρων πού θά μπορούσε νά χρησιμοποιηθεῖ γιά τόν ἴδιο σκοπό. Τά ἐνήλικα βλαστοκύτταρα ἐντοπίζονται στόν νωτιαῖο μυελό τῶν ἐνηλίκων χάρις στίς ἐρευνες τῆς Κάθριν Βερφαίγ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Minnesota.

Παρ' ὅτι ἡ ἐρευνα βρίσκεται στά ἀρχικά στάδια, οἱ ὀργανώσεις πού ἀντιτίθενται στίς ἐκτρώσεις ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ νέα μέθοδος εἶναι ἠθικῶς ἀποδεκτή. Πιστεύουν ὅτι εἶναι ἀνήθικη ἡ δημιουργία ἐμβρύων μέ μοναδικό σκοπό τή χρήση τους στήν ἐξεύρεση θεραπείας κάποιων ἀσθενειῶν καί ἐπισημαίνουν τήν ὑπαρξη ἐναλλακτικῶν λύσεων.

Δέν ὑπείσερχόμεθα στίς ἀνταλλαγές ἐπιστημονικῶν ἐπιχειρημάτων. Ἄν ἀναφέραμε τήν εἶδηση ὡς πληροφορία, ὡς δεδομένο νέας γνώσης, εἶναι γιὰ τί τέτοιου εἴδους ἀποκτήματα μποροῦν νά μᾶς κάνουν σοφότερους καί πιό προσεκτικούς σέ θέματα ζωῆς πού ἀφοροῦν στήν ἴδια τή ζωή μας.

Νομίζω ὅτι ὁ προσεκτικός ἀκροατής τῶν σκέψεων πού προηγήθηκαν μπορεῖ νά ἀποκομίσει μία σφαιρική εἰκόνα γιά τίς θέσεις τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τήν κλωνοποίηση καί συναφῆ μέ τήν Βιοηθική καί τήν Ἰατρική πράξη θέματα ἔτσι ὅπως

¹¹ Γ.Ι. Μαντζαρίδης, Βιοηθική - Ἡ ἠθική τῆς παγκοσμιοποιήσεως, στό περ. "Ἰνδικτος" ὅ.π.π. σ. 31.

¹² "Ἡ Καθημερινή", Παρασκευή 25 Ἰανουαρίου 2002, σ. 11. Ἐδῶ, ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νά προσθέσω στό ἀρχικό μου κείμενο σχόλιο αὐτῆς τῆς εἰδήσεως ἀπό εἰσήγησή μου πού ἔγινε σέ Συζήτηση τῆς "Ἑλληνικῆς Ἀντικαρκινικῆς Δράσης" τῆ Δευτέρα 28 Ἰανουαρίου 2002 στό Ἐθνικό Ἰδρυμα Ἐρευνῶν μέ θέμα : Ἡ Κλωνοποίηση στή Ζωή μας. Οἱ ἄλλοι δύο εἰσηγητές ἦσαν ὁ ὁμοτ. Καθηγητής Κ. Σέκερης καί ὁ Καθηγητής Παῦλος Σούρλας.

προκύπτουν από την πρόοδο της έρευνας στην Βιοτεχνολογία και την Γενετική. Συνδέοντας Βιοηθική και Ίατρική πράξη με τον συμπλεκτικό σύνδεσμο "και" συνάπτουμε Πράξη και Ήθική και αποδεχόμαστε κάθε πράξη μας να είναι πράξη ήθική με ευθύνη, ή όποια πρέπει να αντανακλά ένα όρισμένο ήθος και μία στάση σεβασμού της ζωής σε οποιαδήποτε μορφή της¹³. Ο άκροατής της εισήγησεώς μας, μπορεί να μην πήρε απαντήσεις ως προς όλες τις πλευρές που είναι έκκρεμείς και θα ήθελε να έχει ασφαλείς και τελικές απαντήσεις. Τό βασικό ερώτημα παραμένει πάντως, αν πράγματι εμείς, ακόμη και οι Έκκλησίες μας μπορούν να δώσουν τελεσίδικες απαντήσεις. Ή ή ουσιαστική μας στάση συνίσταται πέραν των δικών μας αναζητήσεων και ερευνών "στό να αναφέρουμε στό Θεό τά προβλήματα και τά διλήμματα της βιοηθικής, μαζί με τά πρόσωπα πού ή ζωή τους άγγίχτηκε από αυτά; Ή πιο βασική μας ευθύνη, σήμερα και στό προσεχές μέλλον, είναι να αποθέσουμε στά χέρια του Δημιουργού της ζωής τό πλήθος των δύσκολων προβλημάτων πού άφορούν στή ζωή και τό θάνατο, με την έλπίδα και την ευχή κάθε άπόφαση πού παίρνουμε σ' ένα ήθικό πρόβλημα να ύπηρετεί τό σχέδιό Του και να άποβλέπει στην τιμή και τή δόξα του¹⁴.

¹³ Βλ. Α.Μ. Σταυρόπουλου, Βιοτεχνολογία : Ήθος, τέχνη και τεχνική, στον τόμο Ή άλλη πλευρά της Βιοτεχνολογίας, έκδοση του Έθνικού Ίδρύματος Έρευνών, Αθήνα 1998, σ. 32.

¹⁴ Πατήρ Ιωάννης Μπρέκ, περ. "Σύναξη" ό.π.π. σ. 20.